

K otázkám platnosti a úprav pravidel FIBA pro děti – začínající hráče a hráčky

Michael Velenský, KSH UK FTVS

Úvod

Vývoj pravidel Mezinárodní basketbalové federace (FIBA) již delší dobu – zhruba od poloviny 90. let minulého století - naznačuje mimo jiné, ale především tuto důležitou skutečnost: Oficiální pravidla basketbalu (pravidla FIBA) nejsou vhodná pro děti. Navíc, **nejsou jim vůbec určena!** Podrobnějším studiem různých zdrojů a jejich interpretací totiž shledáváme, že pravidla FIBA mají platnost pro soutěže řízené pouze touto institucí. Co se týká věkové úrovně, jedná se nejdříve o kategorii U-16, tj. o kategorii mladších dorostenců (kadetů).

V souvislosti se zmíněným konstatováním se nabízí otázka: Jestliže basketbal dětí (míněno kategorie hráčů a hráček mladších patnácti, šestnácti let) nemá oficiální pravidla, znamená to, že nemohou hrát? Záměrem příspěvku je pátrání po kladné odpovědi.

Proč nejsou pravidla FIBA vhodná pro děti?

Na položenou otázku by se dalo jednoduše odpovědět tak, že děti pravidlům nerozumí nebo že je neznají. Ale co to znamená? Pokusíme se najít uspokojivé odpovědi a spolu s nimi i řešení. Nejprve však pokus o odpovědi.

První problém, o kterém je vhodné se zmínit, směřuje k tomu, zdali děti vůbec rozumí basketbalu, resp. zdali ho chápou natolik, aby ho mohly hrát a aby ze svého herního výkonu měly příjemný prožitek. Týká se zejména **dětí mladšího školního věku**. Máme-li možnost pozorovat participaci této věkové kategorie na tom, co často označujeme jenom pojmem „hra“ (míněno ve smyslu nějakého utkání), nemůžeme ponechat bez povšimnutí určitou realitu. Z této reality lze vytipovat tři skupiny hráčů či hráček. První skupinu, převážně tvořenou jenom jednotlivci, prezentují hráči, o nichž hovoříme v tendenci, že se s basketbalem již někdy setkali, mají s ním nějakou zkušenost a že ho hrát mohou. Často se však skutečně jedná pouze o jednotlivce.

Druhou skupinu představují hráči, které jsme již dříve – při analýzách herního výkonu začátečníků – označili jako „zmatené pobíhače“ (viz Velenský, 1988, 1990). Pro tuto skupinu je příznačné, že neustále běhá za míčem, ovšem aniž by se s ním dostala do kontaktu. Je zřejmé, že tito hráči by se do „hry“ rádi zapojili, ale nevědí jak.

Třetí skupinu jsme v rámci zmíněných rozborů identifikovali jako skupinu „bezúčelných postáváčů“ nebo jenom „postáváčů“. Těžko hovořit o hráčích, ale také nemusí jít o většinu. Jde spíš o jedince, kteří neprojevují vůbec žádnou snahu o aktivní účast a kteří postávají na hřišti tak, aby nepřekáželi, přihlížejí hernímu ději nebo se věnují úplně jiné činnosti. Projev takového chování ovšem nemusí vznikat pouze v důsledku nepochopení sportovní hry, ale také např. jako důsledek nezájmu.

Mohlo by se zdát, že nastíněný problém s pravidly nesouvisí. Opak je pravdou. Pravidla vytvářejí charakter sportovní hry a určují základní principy pro její realizaci. Jestliže děti tyto principy nechápu, což dávají najevo rozpačitostí svého herního jednání anebo postáváním kdesi na nejméně frekventované části hřiště, pak je zřejmé, že nechápu především pravidla.

S tím bezprostředně souvisí **druhý problém**, a sice do jaké míry jsou děti schopné basketbalová pravidla respektovat a v rámci své herní způsobilosti je dodržovat. Díky svým

pravidlům je basketbal poměrně náročná sportovní aktivita. To nelze zakrývat. Náročná je zejména v požadavcích na rychlost rozhodování a na přesnost provedení herních činností. Oba tyto požadavky jsou podmíněny jednak určitými zkušenostmi, jednak určitou mírou zvládnutí herních dovedností.

Obtížnost dodržování pravidel je u dětí, které s basketbalem začínají nebo kterým přiřazujeme úroveň mírně pokročilé výkonnosti, naprosto zjevná. Ale je to jenom z neznalosti pravidel? Domníváme se, že nikoli. Povšimněme si některých příznaků v jejich herním výkonu: nedohazování míče na koš při střelbě z místa (nedej Bože z tříbodového území), křížení nohou při uvolňování s míčem na místě, popoběhnutí s míčem při pokusu o zastavení pohybu, srážení míče na zem jednou rukou při jeho chytání v pohybu, nepřesné přihrávky, plácání do míče oběma rukama při driblingu, zastavování útočníka s míčem roztažením paží obránce ... Nedivme se, že při přísném posuzování porušování pravidel je herní děj v utkáních tzv. minizávků neustále přerušován a že tato utkání často trvají déle nežli utkání věkově a výkonově vyspělejších kategorií. Je to také zapříčiněno delšími úseky přerušování herního děje, protože děti většinou nevědí, jakých porušení pravidel se dopustily a co bude následovat.

Třetí problém se dotýká formulací pravidel basketbalu. Tento problém zvyrazňuje skutečnost, že oficiální pravidla FIBA či jejich překlad v češtině (pravidla České basketbalové federace - ČBF) jsou značně složitá a v některých pasážích obtížně srozumitelná. Jako příklad uvedeme v kontextu Pravidla šest - chyby část Článku 33.5 **Střežení hráče, který nemá míč pod kontrolou**. Citujeme: „*Při bránění hráče, který nemá míč pod kontrolou, musí být aplikovány prvky prostoru a času. Bránící hráč nemůže zaujmout postavení tak rychle a tak blízko soupeři v pohybu, že tento nemá dostatek času nebo vzdálenosti buď k zastavení nebo ke změně směru. Vzdálenost je přímo úměrná rychlosti soupeře, ne méně než jeden (1) ani více než dva (2) normální kroky.*

Jestliže hráč nebere v úvahu prvky času a vzdálenosti při zaujímání svého počátečního dovoleného obranného postavení a dojde k dotyku se soupeřem, je odpovědný za dotyk.“ (Pravidla basketbalu, ČBF, 2010, s. 31 a 32).

Nejdříve zdvořilá otázka pro čtenáře – učitele a trenéry: Víte, jaké herní činnosti se citovaný článek týká? Nuže, nebudeme vás dlouho napínat. Možná, že jste na to přišli sami. Ale pro úplnost a pro kontrolu: týká se krytí útočníka bez míče. A teď ruku na srdce: Jsme schopni podle tohoto článku dětem - začínajícím hráčům srozumitelně vysvětlit základní principy osobního krytí útočníka bez míče? Pokud ano, blahopřejeme! Nedokážeme si však představit, že se takto formulovaná pravidla budou děti učit samy a že podle toho pochopí jejich význam.

S problémem formulací pravidel FIBA také souvisí jejich množství. Pro informaci: těchto pravidel je celkem **8**, avšak článků, které je upravují ve smyslu dalších upřesnění, **50!** Je však patrné, že některá pravidla a většinu článků děti k tomu, aby mohly hrát, nepotřebují.

Čtvrtý problém se poněkud vymyká dosavadnímu pojednání o míře vhodnosti či nevhodnosti pravidel FIBA/ČBF pro děti, ale domníváme se, že rovněž stojí za zmínku. Máme na mysli praxi basketbalu v podmínkách (především časových a prostorových), které realizaci utkání neumožňují v rozsahu stanoveném oficiálními pravidly. Jedná se především o **školní TV**. Zde např. nemůžeme očekávat, že v normální vyučovací jednotce (45 minut), ale i v jednotce trvající 90 minut stihneme utkání striktně podle úředního předpisu, tj. 4 x 10 minut čistého času a s dobou určenou pro přestávky. Jenom pro zajímavost, taková utkání trvají zhruba hodinu čtyřicet minut až dvě hodiny. A to nebereme do úvahy další okolnosti, např. dobu určenou k rozcvičení hráčů.

Od kterého věku hrát s dětmi utkání?

Slíbili jsme pokus o řešení. Otázka věku dětí, kdy je s nimi vhodné zahájit pravidelnou realizaci utkání či soutěží v basketbalu, se vztahuje hned k prvnímu problému v předchozí části příspěvku. Tuto otázku považujeme za jednu ze stěžejních. Velmi často ji dostáváme i od učitelů TV a od trenérů. Požadují od nás jednoznačné vyjádření. Ve většině případů je ale naše odpovědi neuspokojí. To proto, že **nejsme zastánci urychlování rozvoje herní výkonnosti** a od předčasné realizace úzce specializované basketbalové přípravy, která svádí k okamžité účasti v soutěžích, je odrazujeme. Na druhou stranu je zřejmé, že **děti musí hrát**. Ony to očekávají. Jde ale o to, co a jak mají hrát.

Tendence v ČR se od našeho názoru či přesvědčení značně liší. Realitu současnosti nejlépe vyjadřuje institucionalizovaná praxe tzv. minibasketbalu. Tato praxe organizuje a uskutečňuje soutěže na celostátní úrovni již pro děti mladší deseti let. Domníváme se, že to není správné a že takové soutěže přinášejí z mnoha důvodů víc škody nežli užitku. A mluvíme-li o důvodech, připomeňme si alespoň jeden z nich. Některé zahraniční ale i domácí materiály, orientované na problematiku sportovních aktivit dětí a mládeže, upozorňují na nebezpečí, které vzniká předčasným soutěžením a které může vést až ke ztrátě zájmu mladého sportovce o zvolený sport tým, že mu zevšední a nepřináší mu už žádné uspokojení. Naše četné zkušenosti s basketbalem v ČR výskyt takového nebezpečí potvrzují.

Od kdy tedy s dětmi hrát? Jsme-li u utkání oficiálních soutěží, tj. soutěží administrativně řízených nějakou organizací (u nás ČBF), pak si myslíme, že na celostátní úrovni nejdříve od kategorie žactva, tj. od 13 let. Tzv. minižactvo (hráči a hráčky do 12 let včetně) může pochopitelně také hrát, ale podle našeho názoru na místních, maximálně regionálních úrovních a mimo dosah striktně pojímané soutěžní legislativy. To je také tendence, která se v případě minibasketbalu začíná prosazovat v řadě evropských zemí.

Konkrétnější podněty pro to, kdy s dětmi začít hrát basketbal, hledejme v diagnostice, tj. v záměrném pozorování pohybových projevů dětí. Shledáme-li, že namátkou zařazené utkání, jakkoli podle upravených pravidel, hrají pouze jednotlivci a ostatní působí v participačních rolích „zmatených pobíhačů“ nebo „bezüčelných postávačů“, pak asi dospějeme k závěru, že ještě nenastala ta správná chvíle.

Do programů školní TV doporučujeme zařazovat pravidelnou výuku basketbalu, resp. tematické celky s basketbalovým učivem (včetně utkání) až od šesté, sedmé třídy ZŠ, resp. sekundy či tercie reálných gymnázií.

A jak dětem, které ještě nejsou pro herní výkon způsobilé, utkání v basketbalu nahradit? Jednu z možností představují zejména tzv. malé pohybové hry s míčem anebo průpravné hry, které vznikají propojením těchto malých her s pravidly buď basketbalu, nebo házené. Těchto aktivit je celá řada a svým zjednodušeným pojetím vytvářejí nejenom předpoklad k uspokojení dětí, ale také základy k uplatnění různých herních činností v proměnlivých podmínkách (viz Velenský a kol., 2005; Tůma a Kadlec, 2010).

Náměty ze zahraničí

Základní východisko pro úpravu či modifikace pravidel spatřujeme v motivaci. **Dětem by participace v utkáních neměla přinášet stres a frustraci, ale radost**. Např. v USA je pojem „*radost ze hry*“ pojmem odborným a zdůrazňuje se zejména v kontextu udržení dětí u zvolené sportovní specializace.

První konkrétnější námět se s ohledem na manipulaci s pravidly basketbalu ve prospěch mentální a výkonové kapacity dětí vztahuje spíše k řízení utkání, tj. k rozhodování.

V předchozí části příspěvku jsme nastínili tendenci, která se po vzoru realizace basketbalu dětí - minižactva ve Španělsku začíná šířit v dalších zemích Evropy. Podstata spočívá v mírnějším posuzování zejména přestupků, ale i některých „nezaviněných“ kontaktů v rámci osobních chyb. Naproti tomu jiná „pravidla“ (spíše ale opatření), postavená na dohodě odborné – trenérské veřejnosti, se striktně vyžadují. **Nejsou povoleny zónové obrany, ani osobní obrany s odstupováním a již vůbec se nepřipouští, a to od nikoho (rodičů, trenérů, členů doprovodu, natož hráčů), nesportovní chování.** Utkání tak působí daleko klidnějším dojmem, vykazují plynulejší průběh a dětem umožňují participaci přiměřeně k jejich herní způsobilosti. Podkladem je heslo: **Nechme děti hrát!**

Důležitou podmínkou pro takovou realizaci je ale oproštění se od oficialit institucionální praxe. To neznamená, že utkání minižactva nemají svoji organizaci v systému soutěží. Naopak, tyto soutěže a jejich specifická administrativa jsou všemožně podporovány. Velký význam má ovšem skutečnost, že se výsledky utkání nikde neevidují a že se neurčuje pořadí družstev.

Druhý námět k nám zvolna proniká z USA, kde se poslední dobou basketbalem dětí zabývají velmi intenzivně a na vysoké odborné úrovni. Námět představuje jeden z konkrétních výsledků této odborné rozpravy a vyzývá k relativně značným zásahům do pravidel basketbalu v utkáních. Stojí především za pozornost, že **utkání jsou považována za součást učebního procesu** a že stejně tak, jako se dětem přizpůsobují podmínky pro učení herním dovednostem v tréninkovém procesu, je nanejvýš nutné upravit pravidla pro způsoby herních realizací. Převládá názor, že děti by měly hrát ve zjednodušených podmínkách, tj. nejenom s mírnějším posuzováním porušení pravidel, ale především s menším počtem hráčů. Návrhy kalkulují s podobou **utkání tří proti třem na polovině hrací plochy a na jeden koš** (viz Dobrý a kol., 2011)..

Zmíněný návrh považujeme za velmi šťastný. Mezi vysoce kladné aspekty, dá-li se vůbec o záporných hovořit, patří ve srovnání s utkáními s normálním počtem hráčů (pět proti pěti) častější kontakt hráčů s míčem, pravděpodobnost vyššího výskytu situace jeden proti jednomu, ulehčení procesu rozhodování při součinnosti v útoku, předpoklad snazší orientace při rozebírání hráčů pro osobní krytí, vyšší důraz na autonomii (samostatnost) při řešení herních situací aj. Z hlediska učebního procesu lze dále poukázat na efektivnější využití základů sportovní hry, tj. herních činností jednotlivce a na jejich transpozici z prostředí tréninku do proměnlivých herně situačních podmínek soupeření.

Jak dětem usnadnit jejich učení pravidlům basketbalu?

Tak **za prvé**, nepožadujme po dětech, aby se pravidla učily podle oficiálního dokumentu FIBA/ČBF. Bylo by to zbytečné; vůbec by tomu nerozuměly. Ostatně tento dokument dělá potíže i dospělé odborné veřejnosti.

Za druhé, je zřejmé, že se děti učí chápat pravidla a význam jejich dodržování postupně a na základě toho, jak si osvojují různé herní činnosti jednotlivce. Většina těchto činností, resp. způsob jejich provedení, je na pravidlech značně závislá. Možná si to ani neuvědomujeme, ale např. hodí-li hráč přihrávku namísto svému spoluhráči mimo hrací plochu, naplní tím znění pravidla (článek) o míči v zámezi.

Chceme-li dětem usnadnit pochopení pravidel, spojujme důsledně nácvik herních činností s patřičnou instrukcí, stručným vysvětlením, názornou ukázkou a v průběhu cvičení i s poskytováním zpětných informací. Uvedeme opět na příkladu: Jednou z činností, jejíž správné provedení je do značné míry ovlivněno pravidlem o krocích, je zastavení pohybu s míčem - ať už po chycení přihrávky nebo při ukončování driblingu. Nechce-li hráč při této

činnosti porušit pravidlo, musí zastavit tak, aby po doskočení přenesl hmotnost rovnoměrně na obě nohy. Jinak bude přepadávat vpřed či padat na zem; bude dělat kroky. Aby tomu předešel, měl by se před chycením míče do obou rukou mírně odrazit, doskočit na zem shora a okamžitě po doskočení pokrčit nohy v kolenou. Kontrolou správného provedení se při postupném doskočení (levá – pravá nebo pravá – levá) stává to, že se chodidlo zadní nohy nedostane do polohy na špičce.

Mějme ale trpělivost a řešme všechno v klidu! Zrovna činnost, kterou jsme zvolili jako příklad, patří k těm více obtížným a nelze předpokládat, že ji začátečníci zvládnou v rámci jednoho či dvou tréninků. To má samozřejmě platnost i pro jiné herní činnosti a pro jiná pravidla.

Za třetí, respektování některých pravidel vyžaduje spíše **výchovné působení**. Máme na mysli především ustanovení, která se týkají nesportovního – neloajálního chování. Nemusíme snad ani připomínat, že porušení těchto ustanovení podléhá těm nejprísnějším sankcím a že se často řeší i nad rámec utkání, tj. podle tzv. disciplinárního řádu. O to se však nejedná. Jedná se o to, že v prostředí soutěží dětí by k tomu nemělo docházet. Od nikoho! Rodiči počínaje, trenéry a rozhodčími konče. A už vůbec ne od dětí.

A proč o tom mluvíme? Bohužel proto, že v naší plně institucionalizované praxi minižactva je to poměrně běžný jev. Avšak v převážné většině případů jako důsledek chování či jednání dospělých. Nechceme moralizovat; ono se to v dnešní době jaksí ani nehodí. Ale uvědomme si, že **imitace** (napodobování) je u primátů, tedy i u člověka nejběžnějším typem učení. Jinými slovy, **neposkytujeme dětem špatné příklady!**

Za čtvrté, nezatěžujme děti v tréninkovém procesu malichernostmi! Nedokážeme si představit, že namísto honiček, střelby v pohybu, přihrávání, štafetových závodů, driblingu ... budeme s hráči půl hodiny nacvičovat jejich rozestavování kolem vymezeného území při střelbě trestných hodů jenom proto, abychom naplnili odkaz článku příslušného pravidla.

Některá pravidla a důsledky jejich porušování si děti mohou osvojovat přímo v utkáních. Stačí je na to příležitostně upozorňovat a stručně jim vysvětlit, o co jde. Je možné se také domluvit s rozhodčími, aby to dělali.

Za páté. Aby děti mohly začít hrát, nepotřebují znát či chápat všechna pravidla FIBA/ČBF a jejich články. Stačí, získají-li povědomí o některých z nich. Viz další část příspěvku.

Kterým pravidlům věnovat zvýšenou pozornost?

Pomineme-li některá ustanovení (nižší výška koše, menší velikost míče, kratší hrací doba), která jsou v utkáních minižactva běžně užívána již delší dobu a pomineme-li ustanovení o nesportovním chování, o němž by se v basketbalu dětí nemělo vůbec jednat, pak pravidel zasluhujících pozornost s ohledem na potřebnost jejich relativního dodržování je pouze několik. Můžeme je označit např. jako **pravidla základní**. Tato pravidla se přímo dotýkají podstaty a charakteru sportovní hry. Jestliže je budeme přehlížet, resp. jestliže k jejich porušování budeme zaujímat až příliš vysokou míru tolerance, hrozí nebezpečí, že se sportovní hra zvrhne v něco jiného; nejspíš v nějakou odrůdu rugby. Je však pravděpodobnější, že se utkání v takových případech brzy přeruší sama od sebe. Účastníci totiž dojdou k poznání, že basketbal nehrají.

Kromě toho mají „základní pravidla“ výrazný didaktický akcent, tzn. že předurčují správnost provedení řadě herních činností.

O která pravidla se jedná? V první řadě o **pravidlo o hřišti** (hrací ploše) a s ním spojené **pravidlo o hráči a míči v zámezi** neboli autu. Je vhodné vštěpovat toto pravidlo dětem. Vůbec však nejde o deklaraci rozměrů hřiště, šířky čar, průměru obrouček košů, délky čary trestného hodu a Bůh ví, co ještě. Jde o to, aby si uvědomily či začaly uvědomovat omezenost prostoru herního dějství ale zejména proto, aby začaly postupně vnímat s tím související faktografii – postranní čary, koncové čary, středovou čaru, čary vymezených území, čary trestných hodů apod. Ulehčí jim to orientaci v takovém prostoru a trenérům či učitelům to po určité době usnadní např. organizaci cvičení. Respektování hrací plochy má také význam z hlediska bezpečnosti hráčů, a sice zejména v tělocvičnách, kde hraniční čary jsou blízko zdi nebo jiných překážek (laviček, stolků zapisovatelů, tyčí na šplh apod.).

A v čem se často chybuje? Především v nevědomosti či neznalosti, že **čary hřiště na basketbal jsou** na rozdíl od hracích ploch většiny sportovních her **součástí zámezí**. To znamená, že hráč či míč jsou v zámezi již tehdy, když se těchto čar dotýkají.

Druhým základním pravidlem je **pravidlo o krocích**. Pravidlo ovlivňuje způsob provedení několika herních činností – zahajování pohybu s míčem, zastavování pohybu s míčem, uvolňování s míčem na místě, střelby v pohybu (po tzv. dvojaktu), využití nohou při klamných pohybech – a je třeba mu přizpůsobovat učební proces těmito činnostem.

Ve své oficiální předloze je ovšem pravidlo o krocích velmi obtížné a začátečníkům se těžko vysvětluje. Důvodem je mimo jiné i to, že předloha konkrétně neuvádí, kolik kroků smí hráč udělat, když drží míč. Předloha v podstatě určuje princip tzv. obrátek a volby obrátkové nohy. A právě tento princip hráči začnou chápat až na určitém stupni osvojení zmíněných herních činností. Proto je podle našeho názoru chyba, jestliže po dětech vyžadujeme respektování pravidla v plném rozsahu hned od začátku.

Dalším pravidlem, které patří mezi základní, je **pravidlo o driblingu**. V souvislosti s tímto pravidlem je třeba upozornit na nesrovnalost vznikající mezi jeho formulací v dokumentu FIBA/ČBF a pojetím příslušné herní činnosti v české teorii a didaktice basketbalu. Zatímco dokument FIBA/ČBF identifikuje „dribling“ jako nadřazený pojem i pro další možnosti pohybu s míčem (kutálení míče, nahazování míče o desku koše), specifikuje česká terminologie teorie a didaktiky sportovní hry dribling jako konkrétní pohybový projev v rámci obecněji vzaté činnosti – **uvolňování s míčem v pohybu**. Pro vysvětlení pravidla se budeme držet této terminologie.

Dribling hráčům umožňuje pohyb s míčem. Současně je dribling bezpochyby nejpoužívanější herní činnost v možnostech příslušného pravidla. Stručně řečeno, jedná se o úder míče o zem. Pokud hráč nechce porušit znění pravidla, smí k provedení úderů použít pouze jednu ruku, ale v průběhu realizace smí ruce střídát. Nechá-li hráč míč spočinout v jedné ruce nebo chytí-li míč do obou rukou, považuje se dribling za ukončený.

Jiný výklad pojednávajícího pravidla souvisí s tzv. neseným míčem. Jde o přestupek, k němuž dochází v pohybu s míčem a s jeho současným přidržováním v jedné ruce. Příčinou je provedení vysokou polohou paže a ruky, resp. dlaně kladené pod míč. Odtud opět pramení určitá pozornost pro nácvik a trénink herní činnosti.

Ve své podstatě je pravidlo jednoduché. O to složitější je jeho dodržování v případech, které vykazují ne zcela osvojenou dovednost driblingu. To lze u začátečníků předpokládat a současně lze také předpokládat, že dokonalé zvládnutí dovednosti trvá několik let. Proto chceme-li hráčům nižších výkonových úrovní usnadnit jejich participaci v utkáních, bud'me zpočátku vůči porušování pravidla tolerantní.

Mezi základní pravidla můžeme počítat i **pravidlo o zahrání míče z přední do zadní poloviny hřiště**. Týká se realizací utkání na celé ploše hřiště a na dva koše.

Znění pravidla je v oficiálním dokumentu FIBA/ČBF složité. Dětem může zpočátku dělat potíže i pochopení pojmů „přední a zadní polovina hřiště“. Proto je vhodné, aby si v souvislosti s obsahem pravidla o hřišti uvědomily **význam středové čáry**. Přestoupí-li družstvo tuto čáru z poloviny hřiště, na které brání (= zadní polovina, obranná polovina), na polovinu s košem, na který útočí (= přední polovina, polovina soupeře), nemůže míč zahrát zpět přes středovou čáru na obrannou polovinu.

Slovní výklad ale nestačí. Je nutné to dětem ukázat (!) a současně je upozornit na dva hlavní případy porušení: útočník s míčem nesmí přestoupit zpět přes středovou čáru driblingem; útočník nesmí přihrát zpět přes tuto čáru spoluhráči. Ostatní situace, kdy dochází k porušení pravidla, nemá cenu dětem vysvětlovat a zmiňovat se jim o nich.

Konečně posledním pravidlem, které je třeba zdůraznit jako základní, je **pravidlo o osobních chybách**. Dlužno předeslat, že interpretace tohoto pravidla ve prospěch basketbalu dětí nám po posledních úpravách pravidel FIBA dělá značné potíže. Pravidlo je jednak velmi obsažné, jednak velmi nesrozumitelně formulované (viz také citace v přední části příspěvku). Ze znění pravidla tak, jak ho předkládá oficiální dokument FIBA/ČBF, se totiž těžko rozlišuje, co je a co není osobní chyba, resp. co může a co nemusí být osobní chyba. Velmi komplikovaně jsou také popisovány rozdíly mezi osobními chybami obránců a osobními chybami, kterých se dopouštějí útočníci (tzv. útočné osobní chyby). Z této složitosti či komplikovanosti rovněž vyplývá řada nesrovnalostí v současné praxi, tj. při posuzování osobních chyb v utkáních. Konstatuje se především nejednotnost rozhodování.

Na základě zmíněných skutečností lze očekávat, že doslovný výklad předlohy pravidla o osobních chybách by byl v aspektech basketbalu dětí absolutní nesmysl. Objevuje se naopak nutnost radikální modifikace pravidla. Náš názor je takový, že pravidlo by mělo být dětem předkládáno jako kdysi: **každý kontakt mezi soupeři je osobní chyba!** Toto imperativem naznačené pojetí je jednoznačnější, méně náročné na pochopení a hlavně (!) vymezuje daleko přesněji požadavky na proces učení herním dovednostem, které se spojují s obrannými činnostmi. A ještě jedno doporučení: Nevnučujme dětem žádné výjimky! Ať se učí bránit hned tak, aby se soupeře nedotýkaly! Smyslem obranných činností není získat míč, nýbrž donutit soupeře v útoku k nepřesnostem. Pak teprve můžu získat míč (bez zbytečného porušování pravidla, tj. bez zbytečných osobních chyb).

K tomu se nepochybně váže i otázka tolerance vůči osobním chybám v utkáních dětí. Lze vůbec takovou toleranci připustit? Ale ano, nechme hráče „zdravě“ bojovat – poprat se o míč v situacích, kdy není patrné, kdo ho získá. Až do úplného vyřešení takové situace. O tzv. drženém míči („čtyři ruce“) rozhodujeme jen v krajních případech. Avšak nikdy nepřipustíme nekontrolovanou agresivitu. **Rozlišujeme důsledně** mezi agresivitou (= bojovnost) a agresí (= násilí)!

Pravidlo se ovšem týká i tzv. útočných osobních chyb. V současnosti je posuzování těchto chyb v módě, jakkoli lze v četných případech jen trpně kroutit hlavou nad „citlivostí“ rozhodnutí. Nedivme se, jednotné měřítko neexistuje. Proto je naprosto zbytečné dětem vnucovat některé, s tím související činnosti. Děti by měly nejprve zvládnout základy osobního krytí; teprve potom můžeme v učebním procesu uvažovat např. o tzv. prorážení (= osobní chyba útočníka s míčem vynucená obráncem tím, že se soupeři včas postaví do dráhy jeho pohybu). Ale to už nejsme v praxi basketbalu dětí.

Co s ostatními pravidly FIBA?

Ostatními pravidly a jejich články nemá příliš význam děti zatěžovat. Zvládnou je postupně a na základě toho, jak získávají zkušenosti z utkání a z tréninkového procesu. V některých případech stačí jen slovní instrukce („*ted' máme oddechový čas, trvá jednu minutu a proto se soustřeďte na to, co vám budu říkat*“); v jiných případech bude třeba vysvětlení, názorná ukázka a nácvik („*na vyhození míče z autu máme 5 vteřin; při těsném krytí je vhodné se pro míč uvolnit takto ...*“).

Jak jsme se zmínili v úvodu příspěvku, s úplnou platností pravidel FIBA/ČBF se oficiálně počítá až od kategorie mladších dorostenců. U této věkové kategorie a samozřejmě u kategorií starších se předpokládá, že hráči pravidla basketbalu budou znát a že si také budou plně vědomi následků jejich porušování.

Co s pravidly FIBA ve školní TV?

Všechno to, co jsme v otázkách úprav pravidel uvedli spíše v pojetí soutěžní realizace basketbalu dětí, nachází své opodstatnění i pro výuku basketbalu ve školní TV. Utkání se stávají nedílnou součástí této výuky a je proto vhodné uvažovat o tom, jak pravidla sportovní hry přiblížit žákům.

Výraznější pozornost zasluhuje ve školní TV organizace vyučovacích jednotek věnovaných utkáním. Důvodem jsou především omezené časové možnosti, tzn. že na realizaci utkání je v těchto jednotkách méně času. Ale i tento problém lze vyřešit ... samozřejmě s přihlédnutím k opatřením tak, aby si stejnou dobu zahráli všichni žáci

Shrnutí

Nikde není psané ani výslovně řečené, že s pravidly basketbalu nelze manipulovat. Naopak, v případě praxe dětí – začátečníků, začátečnic a hráčů či hráček mírně pokročilé výkonové úrovně to považujeme za naprostou samozřejmost, dokonce za nutnost. V příspěvku jsme se snažili o zdůvodnění a o náměty. Vycházeli jsme z přesvědčení, že **je daleko prospěšnější a možná i snazší přizpůsobovat nikoli děti sportovní hře, ale sportovní hru dětem.**

K uvažovaným změnám či úpravám je ale dobré přistupovat racionálně. V příspěvku jsme často hovořili např. o toleranci vůči porušování pravidel v utkáních. Domníváme se, že správnější by bylo používat výrazy **míra (měřítko, kritérium) tolerance**. Co nás k tomu vede? Především skutečnost, že i utkání znamenají prostředí, kde se děti učí a kde získávají zkušenosti. Mírou tolerance proto hledejme a hlavně nacházejme určitý kompromis. Ano, nechme děti hrát! Ale na druhou stranu jim nenásilně dávejme najevo, čeho by se neměly dopouštět a v čem by se měly zlepšovat.

Použitá literatura

DOBRÝ, L., VELENSKÝ, M., TOMAJKO, D. Basketbal dětí 3/3 na jeden koš. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 77, č. 3/2011, s. 43-48.

Pravidla basketbalu. Praha : ČBF, 2010. Z anglického originálu přeložil Robert Vyklický.

TŮMA, M., KADLEC, V. *Hry s míčem pro děti*. Praha : Grada Publishing, 2010.

VELENSKÝ, M. Rozbor herního projevu začátečníků. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 55, č.4/1988, s. 146-158.

VELENSKÝ, M. Individuální a týmový herní výkon v basketbalu začátečníků. *Zpravodaj VBS*, 56/1990, s. 42-53.

VELENSKÝ, M. a kol. *Průpravné hry*, Praha : Karolinum, 2005. Učební text.

VELENSKÝ, M., KAPRÁLEK, T. Co přináší změny v pravidlech FIBA a co od nich můžeme očekávat. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 76, č. 6/2010, s. 5-12.

VELENSKÝ, M., KAPRÁLEK, T. Význam pravidel basketbalu a jeho modifikace. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 77, č. 4/2011, s. 11-19.

